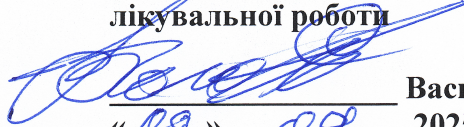

ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. М. І. ПИРОГОВА

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Проректор ЗВО з науково-педагогічної та
лікувальної роботи**

Василь ПОГОРІЛИЙ

«28» 09 2025 р.

БІОЕТИЧНІ ТА МЕДИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ (ВК 1.4)
(назва навчальної дисципліни)

РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
з підготовки доктора філософії
на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти

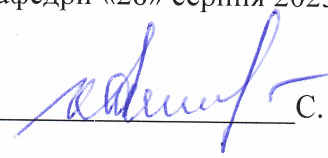
галузі знань **22 Охорона здоров'я**
(шифр і назва галузі знань)
спеціальності **221 Стоматологія**
(код і найменування спеціальності)
мова навчання **українська, англійська**

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Вінницький національний медичний університет
ім. М. І. Пирогова, відділ аспірантури, докторантури

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: д.мед.н, проф. С.Д.Хіміч, к.мед.н., доц. Я.М.Кулик

РЕЦЕНЗЕНТИ: д.мед.н., проф. А.О.Гаврилюк, д.мед.н., проф. Н. П. Масік

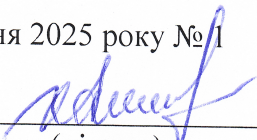
Робоча програма затверджена на засіданні кафедри «28» серпня 2025 року
Протокол від «28» серпня 2025 року № 1

Завідувач кафедри загальної хірургії, проф. С. Д. Хіміч
«28» серпня 2025 року

Схвалено методичною радою хірургічних дисциплін Вінницького національного медичного
університету ім. М. І. Пирогова за напрямом підготовки другого (магістерського) рівня вищої
освіти у галузі знань 22 Охорона здоров'я.

Протокол від «29» серпня 2025 року № 1

Голова

(підпис)

проф. С. Д. Хіміч
(прізвище та ініціали)

«29» серпня 2025 року

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни – БІОЕТИЧНІ ТА МЕДИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ складена відповідно до Освітньо-наукової програми Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова (2023 р.)

на третьому (освітньо-науковому рівні)

галузі знань 22 «Охорона здоров'я»

Спеціальність «Стоматологія»

1. Опис навчальної дисципліни (анотація)

Біоетика – окрема міждисциплінарна галузь знань, що охоплює значну варіативність проблем що піднімаються у середовищі науковців, з огляду на стрімкий науково-технічний прогрес, та використання в медицині високих технологій. В більш широкому розумінні біоетика звертається до фундаментальних людських цінностей, як право на життя, автономію та свободу вибору, опираючись на моральні принципи що ставлять на перше місце життя та здоров'я та етичну відповідальність за всі живі істоти що проживають на землі(8).

Статус навчальної дисципліни: вибіркова, цикл загальної підготовки відповідно навчального плану.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є засвоєння етичних принципів в сучасних наукових дослідженнях з участю людей та при проведенні експериментальних досліджень на тваринах.

Міждисциплінарні зв'язки: відповідно до навчального плану, вивчення навчальної дисципліни «Біоетичні та медико-правові основи наукових досліджень» здійснюється, коли аспірантом набуті відповідні знання з основних базових дисциплін на II рівні вищої освіти, а також дисциплін: Історія філософії, як методологічна основа розвитку науки та цивілізації, Англійська мова у науково-медичному спілкуванні, медична етика та деонтологія, Культура мови лікаря: термінологічний аспект, Публікаційна активність та наукометричні бази даних.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

2.1 Метою викладання навчальної дисципліни «Біоетичні та медико-правові основи наукових досліджень» є формування цілісного уявлення про будову й функціонування органів, систем та людського організму в цілому за наявності патологічних процесів та захворювань, їх діагностика та сучасні методи лікування з урахуванням етичних підходів.

2.2 Основними завданнями вивчення даної дисципліни є формування системи знань, професійних умінь та практичних навичок на основі засвоєння медико-правових положень та етичних принципів проведення наукових досліджень, що складають основу майбутньої професійної діяльності.

2.3 Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна.

ІК.Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми стоматології і дотичні міждисциплінарні проблеми, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Загальні:

ЗК01. Здатність розв'язувати комплексні задачі на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням професійної етики та академічної доброчесності.

ЗК02. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК03. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

Спеціальні:

СК02. Здатність ініціювати, розробляти і реалізовувати комплексні інноваційні проекти в сфері стоматології та дотичні до них міждисциплінарні проекти.

СК07. Здатність критично аналізувати, оцінювати і синтезувати нові та комплексні ідеї у сфері стоматології та з дотичних міждисциплінарних питань.

СК09. Володіння сучасними методами наукового дослідження.

СК10. Здатність до впровадження нових знань (наукових даних) в науку, освіту та інші сектори суспільства

Програмні результати навчання (РН):

РН01 Мати концептуальні та методологічні знання зі стоматології та на межі предметних областей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні останніх світових з відповідного напрямку, отримання нових знань та/або здійснення інновацій.

РН02. Глибоко розуміти загальні принципи та методи наук про здоров'я людини, основні тенденції їх розвитку, а також методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних наукових розвідках у сфері стоматології та у викладацькій практиці. РН3 Виявляти невирішені проблеми у предметній області, формулювати питання та визначати шляхи їх рішення

РН04. Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, статистичні методи аналізу даних великого обсягу та/або складної структури, спеціалізовані бази даних та інформаційні системи.

РН07. Розробляти та реалізовувати наукові та/або інноваційні проекти медичної направленості, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв'язувати значущі проблеми у сфері медицини.

РН09. Планувати і виконувати дослідження зі стоматології та дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасних інструментів та дотриманням норм професійної і академічної етики, біоетики, належної клінічної практики (GMP), критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань.

РН11. Впроваджувати результати наукових досліджень у освітній процес, медичну практику та суспільство.

Аспіранти повинні:

знати: Взаємозалежність і єдність структури і функції органів людини, особливо на тлі інших патологічних станів. Основні медико-правові документи, що регламентують проведення експериментальних та клінічних досліджень. Етичний кодекс лікаря України.

вміти: розробляти дизайн досліджень, визначати найдоцільніші види і кількісний склад тварин для експериментів; вчасно замінювати в експерименті тварин вищого класу на нижчий; ощадно відноситись до тварин і не виводити із експерименту, якщо це не потрібно; розробляти інформовану згоду для пацієнта; етично проводити анкетування, медичні маніпуляції та лікувальні процедури. Використовувати морально-етичні та деонтологічні принципи спілкування з хворими на шкірні, венеричні, інфекційні, онкологічні, внутрішні, дитячі, хірургічні, генетичні, психічні, неврологічні хвороби.

мати поняття: про сучасні методи діагностики та лікування із суміжних медичних дисциплін, про математичне моделювання патологічних станів

Очікувані результати навчання з дисципліни:

1. Здобувач повинен знати основні медико-правові документи, що регламентують проведення експериментальних та клінічних досліджень.
2. Здобувач зобов'язаний знати, розуміти та дотримуватись Етичного кодексу лікаря України.

3. Здобувач повинен знати та втілювати сучасні варіанти дизайнів досліджень та варіанти їх втілення.
4. Знати та дотримуватись рекомендацій з приводу вибору оптимальних видів та кількісного складу тварин для експериментів, рекомендації з приводу поводження з піддослідними тваринами згідно до Закону України Про захист тварин від жорстокого поводження (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 27ст.230)
5. Володіти навичками розробки та проведення анкетування, медичних маніпуляцій та лікарських процедур, дотримуватись деонтологічних норм при спілкуванні з хворими на шкірні, венерологічні, онкологічні, ендокринні, генетичні, дитячі, психічні та психіатричні хвороби. відповідно до Про правила етичної поведінки (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 14, ст.94)

3.Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Дисципліна	Модулі	Загальна кількість годин	Кредити ЄКТС	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Біоетичні основи наукових досліджень	Модуль 1-3	45	1,5	14	16	15

4.Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Всього	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Наукова гіпотеза. Складання плану дослідження. Дизайн дослідження. Поняття про етичність досліджень. Медико-правова база.	6	2	2	2
Біоетичні основи наукових досліджень. Етичний кодекс лікаря України. Гуманізація наукових досліджень.	6	2	2	2
Експериментальні дослідження. Види експериментів. Обґрунтування. Підготовка до експерименту. Взаємозв'язок між кафедрами, лабораторіями, клініками.	6	2	2	2
Види обладнань для експерименту. Правила поводження у ветеринарній клініці «віварій». Протоколи досліджень.	6	2	2	2
Вибір виду та кількості тварин. Знеболення. Виведення з експерименту.	6	2	2	2
Наукові дослідження з участю людей. Інформована згода. Анкетування учасників дослідження	6	2	2	2
Етикоправові відносини «Науковець-Пацієнт», «Лікар-пацієнт».	5	2	2	1

Заняття: «Питання – відповідь» щодо біоетичних основ конкретних наукових досліджень	2	0	2	0
Аналіз опрацьованої літератури, підведення підсумків, написання коротких висновків (резюме)	2			2
Всього	45	14	16	15

5.Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Біоетичні основи наукових досліджень. Поняття про етичність досліджень. Медико-правова база.	2
2	Етичний кодекс лікаря України. Гуманізація наукових досліджень.	2
3	Експериментальні дослідження. Види експериментів. Обґрунтування. Підготовка до експерименту. Обладнання	2
4	Види обладнань для експерименту. Правила поводження у ветеринарній клініці «віварій». Протоколи досліджень	2
5	Вибір виду та кількості тварин. Знеболення. Виведення з експерименту	2
6	Наукові дослідження з участю людей. Інформована згода. Анкетування учасників дослідження	2
7	Етикоправові відносини «Науковець-Пацієнт», «Лікар-пацієнт».	2

6.Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Наукова гіпотеза. Складання плану дослідження. Дизайн дослідження. Поняття про етичність досліджень. Медико-правова база.	2
2	Біоетичні основи наукових досліджень. Етичний кодекс лікаря України. Гуманізація наукових досліджень.	2
3	Експериментальні дослідження. Види експериментів. Обґрунтування. Підготовка до експерименту. Взаємозв'язок між кафедрами, лабораторіями, клініками.	2
4	Види обладнань для експерименту. Правила поводження у ветеринарній клініці «віварій». Протоколи досліджень.	2
5	Вибір виду та кількості тварин. Знеболення. Виведення з експерименту.	2
6	Наукові дослідження з участю людей. Інформована згода. Анкетування учасників дослідження	2
7	Етикоправові відносини «Науковець-Пацієнт», «Лікар-пацієнт».	2
8	Заняття: «Питання – відповідь» щодо біоетичних основ конкретних наукових досліджень	2
	Всього	16

7.Самостійна робота

№ П/п	Назва теми	Кількість годин
-------	------------	-----------------

1	Наукова гіпотеза. Дизайн дослідження. Поняття про етичність досліджень. Медико-правова база.	2
2	Біоетичні основи наукових досліджень. Етичний кодекс лікаря України. Гуманізація наукових досліджень.	2
3	Експериментальні дослідження. Види експериментів. Обґрунтування. Підготовка до експерименту.	2
4	Види обладнань для експерименту. Правила поводження у ветеринарній клініці «Віварій». Протоколи досліджень.	2
5	Вибір виду та кількості тварин. Знеболення. Виведення з експерименту.	2
6	Наукові дослідження з участю людей. Інформована згода. Анкетування учасників дослідження	2
7	Етикоправові відносини «Науковець-Пацієнт», «Лікар-пацієнт».	1
8	Аналіз опрацьованої літератури, підведення підсумків, написання коротких висновків (резюме)	2
	Всього	15

8.Індивідуальні завдання: Робота з літературою, інформаційними ресурсами. Доповідь на засіданнях наукових конференцій, підготовка наукової статті, раціоналізаторських пропозицій, патентів.

9.Завдання для самостійної роботи: опрацювання матеріалу згідно тематичного плану із застосуванням сучасних інформаційних технологій, моделювання клінічних ситуацій, пошуку on-line спеціалізованих ресурсів з презентацією сучасних методів дослідження

10.Методи навчання: пояснення, навчальна дискусія, обговорення ситуації, створення ситуації новизни навчального матеріалу. практичні (проведення практики та практичних занять); метод проблемного викладу (навчання аспірантів на проблемних ситуаціях з метою підготовки до роботи в реальних умовах практичних лікувальних закладів); частково- пошуковий або евристичний (оволодіння окремими елементами пошукової діяльності: науковий керівник формулює проблему, аспіранти– гіпотезу), організація експериментального дослідження, виконання лабораторні роботи, спостереження, життєвий досвід

11.Методи оцінювання (контролю): оцінка за усне опитування, доповідь, презентацію, контроль науковим керівником, нестандартизований, за використанням засобів навчання: контроль за допомогою технічних засобів, комп'ютерних систем.

12.Форма підсумкового контролю успішності навчання (диференційованого заліку): оцінка з дисципліни здобувача складається з суми балів поточного контролю та балів, отриманих за іспит/ залікове заняття.

13.Форма поточного контролю успішності навчання: сума балів поточного контролю визначається на основі оцінок поточної навчальної діяльності здобувача із всіх тем за традиційною 4-бальною системою (відмінно, добре, задовільно, незадовільно)

Критерії оцінювання під час занять:

Оцінка "відмінно" виставляється у випадку, коли здобувач знає зміст теми заняття у повному обсязі, ілюструючи відповіді різноманітними прикладами ; дає вичерпні , точні та ясні відповіді без будь -яких навідних питань ; викладає матеріал без помилок і неточностей ; вільно вирішує задачі та виконує практичні завдання різного ступеню складності , самостійно генерує інноваційні ідеї.

Оцінка "добре" виставляється за умови, коли здобувач знає зміст теми заняття та добре його розуміє, відповіді на питання викладає правильно, послідовно та систематично, але вони не є вичерпними, хоча на додаткові питання здобувач відповідає без помилок; вирішує всі задачі і виконує практичні завдання, відчуваючи складнощі лише у найважчих випадках.

Оцінка "задовільно" ставиться здобувачу на основі його знань всього змісту теми заняття та при задовільному рівні його розуміння. Здобувач спроможний вирішувати видозмінені (спрощені) завдання за допомогою навідних питань; вирішує задачі та виконує практичні навички, відчуючи складнощі у простих випадках; не спроможний самостійно систематично викласти відповідь, але на прямо поставлені запитання відповідає правильно. **Оцінка "незадовільно"** виставляється у випадках, коли знання і вміння здобувача не відповідають вимогам "задовільної" оцінки.

Оцінювання самостійної роботи.

Оцінювання самостійної роботи здобувачів, яка передбачена в темі поряд з аудиторною роботою, здійснюється під час поточного контролю теми на відповідному практичному занятті.

Система перерахунку балів отриманих аспірантами.

Критерії оцінювання під час проведення диференційованого залікового заняття:

Оцінка "відмінно" (80-71) виставляється у випадку, коли здобувач під час співбесіди та виконання отриманого завдання відповів на всі поставлені (екзаменаторами в разі іспиту) запитання з дисципліни у повному обсязі, може проілюструвати відповіді різноманітними прикладами; дає вичерпні, точні та ясні відповіді без будь-яких навідних питань; викладає матеріал без помилок; вільно вирішує задачі та виконує практичні завдання різного ступеню складності, самостійно генерує інноваційні ідеї. В межах діапазону балів оцінювання відбувається з урахуванням окремих несуттєвих неточностей.

Оцінка "добре" (70-61) виставляється за умови, коли здобувач під час співбесіди та виконання отриманого завдання добре відповідає і добре розуміє всі поставлені (екзаменаторами) запитання з дисципліни, відповіді на питання викладає правильно, послідовно та систематично, але вони не є вичерпними, хоча на додаткові питання здобувач відповідає без помилок; вирішує всі задачі і виконує практичні завдання, відчуючи складнощі лише у найважчих випадках. В межах діапазону балів оцінювання відбувається з урахуванням окремих допущених помилок.

Оцінка "задовільно" (60-50) ставиться здобувачу на основі його знань всього змісту поставлених (екзаменаторами) під час співбесіди запитань, виконав отримане завдання і продемонстрував задовільний рівень розуміння та вмінь. Здобувач спроможний вирішувати видозмінені (спрощені) завдання за допомогою навідних питань; вирішує задачі та виконує практичні навички, відчуючи складнощі у простих випадках; не спроможний самостійно систематично викласти відповідь, але на прямо поставлені запитання відповідає правильно. В межах діапазону балів оцінювання відбувається з урахуванням кількості допущених помилок.

Оцінка "незадовільно" виставляється у випадках, коли знання і вміння здобувача не відповідають вимогам "задовільної" оцінки.

Розрахунок рейтингових балів (для іспиту/диференційованого заліку).

Шкала перерахунку традиційних оцінок у рейтингові бали (200 балів) для дисциплін, що закінчуються заліком та Шкала перерахунку традиційних оцінок у рейтингові бали (120 балів) для дисциплін, що закінчуються підсумковим контролем, прийнята рішенням Вченої ради ВНМУ протокол №2 від 28.09.10.

Інструкція оцінювання іспитів та диференційних заліків згідно рішення Вченої Ради ВНМУ від 27.09.2012 р. (в основних положеннях з організації навчального процесу).

Якщо підсумковий контроль є іспитом, він проводиться згідно розкладу іспитів. Якщо підсумковий контроль є диференційованим заліком, він проводиться на останньому занятті за розкладом. Максимальна кількість балів, яку може отримати здобувач під час іспиту/контролю, складає 80. Підсумковий контроль вважається зарахованим, якщо здобувач набрав не менше 50 балів.

Оцінка за іспит/диференційоване залікове заняття відповідає шкалі: оцінка «5» - 80-71

бал, оцінка «4» - 70-61 бал, оцінка «3» - 60-50 балів.

Поточна успішність вираховується за весь курс вивчення дисципліни, середня арифметична оцінка переводиться у бали згідно 120-бальної шкали.

Отримані бали за поточну успішність та іспит/залікове заняття додаються і визначають оцінку з дисципліни. Ця сума відповідає фіксованій шкалі оцінок: оцінка «5» 200-180 балів, оцінка «4» - 179-160 балів, оцінка «3» 159-122 бали.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
180-200	A	відмінно	зараховано
170-179,99	B	добре	
160-169,99	C		
141-159,99	D		
122-140,99	E	задовільно	
60-121,99	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-59,99	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

14.Методичне забезпечення (навчальний контент (конспект або розширений план лекцій), плани практичних (семінарських) занять, самостійної роботи, питання, методичні вказівки, завдання або кейси для поточного та підсумкового контролю знань і вмінь здобувачів)

15. Рекомендована література:

Базова

1. Островська Б.В. Міжнародно-правове регулювання права людини на життя в контексті біоетики. Монографія, 2020.
2. Хмара М. Медичне право в контексті актуальних проблем біоетики: перинатологічний аспект. Науковий журнал "Молодий вчений", №12 (88), 2020.
3. Островська Б. Розвиток біоетики в міжнародному праві як глобальної платформи для розв'язання проблем прав людини. Журнал "Філософські та методологічні проблеми права", 2019.
4. Городовенко В.В., Пашков В.М., Удовика Л.Г. Міжнародно-правові документи у сфері біоетики та їх вплив на захист прав людини. Wiadomości Lekarskie, Польща, 2020.
5. Гриб І., Мироненко В., Мотроненко В. Біоетика в контексті соціально-економічного, соціально-політичного та культурного розвитку суспільства. Журнал "Біомедична інженерія і технологія", №5, 2021.
6. Фешина М., Беспалова О., Бесараб О. Біобезпека та біоетика як елементи професійного світогляду. Журнал "Біомедична інженерія і технологія", №4, 2020.
7. Медична етика та деонтологія: основи професійної моралі в медицині (2025). <https://diploms.com.ua/ua/medychna-etyka-ta-deontologiya/>
8. Етика та деонтологія у медицині : навч. посіб. / ДВНЗ "Ужгород. нац. ун-т", Стоматол. ф-т ; авт.-уклад. Н. М. Маляр-Газда, Є. Ю. Локота, С. Б. Костенко. – Ужгород : УжНУ "Говерла", 2024. – 163 с.

9. Медична біоетика, деонтологія: предмет, мета і завдання
/https://medmuv.com/uk/medicna-bioetika-deontologia-predmet-meta-i-zavdanna/
10. Піхтірьова А. В. Біоетика в охороні здоров'я. Суси, 2025р.
https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0314a5e9-d75c-473b-9a3c-bf637a84b00d/content
11. Правила біомедичної етики
https://stud.com.ua/167759/etika_ta_estetika/pravila_biomedichnoyi_etiki
12. Етичний кодекс лікаря України. [Редакція від 27.09.2009 р.] / Верховна Рада України.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001748-09#Text (дата звернення: 12.07.2023).
13. К. Лінєвич (2023) Аспекти формування біоетичної компетентності майбутніх медичних фахівців https://journals.medacad.rivne.ua/index.php/health-education/article/view/52/49
14. Бойченко Н.М. Біоетика у реаліях війни (2024)
https://www.researchgate.net/publication/379236967_bioetika_u_realiah_vijni
15. Савчук О.Р. Біоетичні та правові аспекти медичного втручання
/https://medicallaw.org.ua/uploads/media/01_258_04.pdf DOI
https://doi.org/10.32782/health-2023.3.23DOI https://doi.org/10.32782/health-2023.3.23

Допоміжна

1. Pence, G.E. Pandemic Bioethics. Broadview Press, 2021.
2. Valdés, E., Lecaros, J.A. (Eds.) Handbook of Bioethical Decisions. Springer, 2023.
3. Teays, W. Bioethics and Human Rights (3rd ed.). Rowman & Littlefield Publishers, 2023.
4. Cambra-Badii, I. Bioethics: Foundations, Applications and Future Challenges. CRC Press, 2024.
5. Foster, C. Choosing Life, Choosing Death: The Tyranny of Autonomy in Medical Ethics and Law. Hart Publishing, 2024
6. Beauchamp, T.L., Childress, J.F. Principles of Biomedical Ethics (8th ed.). Oxford University Press, 2019.
7. Jonsen, A.R., Siegler, M., Winslade, W.J. Clinical Ethics: A Practical Approach to Ethical Decisions in Clinical Medicine (9th ed.). McGraw Hill, 2021.

Інформаційні ресурси:

1. Етичний кодекс лікаря України : Кодекс від 27.09.2009 р. / Всеукраїнський з'їзд лікарських організацій. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001748-09>.
2. Universal Declaration on Bioethics and Human Rights / UNESCO. URL: <https://www.unesco.org/en/ethics-science-technology/bioethics-and-human-rights>.
3. Convention on Human Rights and Biomedicine (Oviedo Convention) / Council of Europe. URL: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-and-biomedicine/oviedo-convention>.
4. Global Health Ethics / World Health Organization. URL: <https://www.who.int/health-topics/ethics-and-health>.
5. Біоетика в охороні здоров'я / Піхтірьова А. В. Суми, 2025. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0314a5e9-d75c-473b-9a3c-bf637a84b00d/content>.
6. Аспекти формування біоетичної компетентності майбутніх медичних фахівців / Лінєвич К. 2023. URL: <https://journals.medacad.rivne.ua/index.php/health-education/article/view/52/49>.
7. Біоетика у реаліях війни / Бойченко Н. М. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/379236967_bioetika_u_realiah_vijni.
8. Біоетичні та правові аспекти медичного втручання / Савчук О. Р. URL: <https://doi.org/10.32782/health-2023.3.23>.